

EL DEBAT A L'ESTAT

Entre el vòrtex i la mònada. Catalunya i Espanya davant el repte de la diversitat integradora

José María Lassalle

L'ex vicepresidenta del govern espanyol, Soraya Sáenz de Santamaría, en una reunió amb l'ex vicepresident del govern de la Generalitat i líder d'Esquerra Republicana, Oriol Junqueras, actualment empresonat. Il·lustració: César Cromit

Catalunya i Espanya afronten un escenari de conflicte que, a mesura que passa el temps, és cada cop més irresoluble degut a la seva cronificació històrica i el seu enquistament actual. La responsabilitat d'aquesta situació té com a principals causants de la paràlisi i del frontisme els actors que gestionen a nivell polític el relat de la confrontació. D'una banda, els partits polítics que des del secessionisme i el constitucionalisme tensen els debats i afavoreixen el desencentre. De l'altra, les institucions, que rebutgen desenvolupar marcs deliberatius que contribueixin eficaçment, des de la lleialtat cooperativa que fonamenta la convivència democràtica, a buscar solucions que desactivin el conflicte i el canalitzin cap a les pràctiques de consens i pacte que sustenten la pau social.

Resoldre la cronificació històrica desborda el marc més immediat de la urgència que afecta Catalunya. No obstant això, comprendre el seu procés és imprescindible, ja que explica la inèrcia d'un impuls de desencentre que es manté viu malgrat el transcurs dels segles.

La cronificació és un factor determinant en la justificació del relat secessionista i en l'evolució dels últims anys

De fet, aquesta cronificació és un factor determinant no només en la justificació del relat secessionista, sinó en l'evolució experimentada al llarg dels últims anys. Sobretot després dels obstacles polítics i legals que van motivar la reclamació de majors nivells d'autogovern després del famós pacte del Tinell de l'any 2003 i que van provocar a la llarga no només l'auge del secessionisme, sinó la fractura de l'espai convergent i la radicalització de l'actitud i de les propostes defensades pels antics partits nacionalistes.

El procés que ha activat la cronificació històrica del problema català neix de l'encaix que Catalunya ha tingut dins d'Espanya al llarg del temps. Un encaix que ha estat vist com un problema associat a la manera en què l'Estat ha intentat acomodar la complexa diversitat cultural, lingüística i jurídica que acull dins del seu perímetre comú i que ha anat evolucionant des de la unitat de les corones de Castella i Aragó que va tenir lloc el 1479 fins al model territorial contingut en la Constitució de 1978.

Un problema que, com és manifest en aquests moments, no s'ha aconseguit resoldre mitjançant un consens definitiu. Espanya a dia d'avui, és, com passa amb altres països democràtics del nostre entorn, un Estat complex amb un model de gestió de la seva diversitat territorial seriosament qüestionat. Entre altres raons perquè algunes de les parts interessades no senten plenament reconeguda la seva identitat i reclamen majors quotes d'autogovern.

Aquesta circumstància actua com el nucli essencial del problema català que analitzem aquí, i al seu voltant recau l'entranya de la diagnosi. Ens enfrontem, per tant, a una situació conflictiva que té el seu origen en el fet que la majoria de la societat catalana no se sent satisfeta, és cert que amb diferents matisos i de manera diferent, amb el marc i el nivell d'autogovern que es desprenen de la Constitució de 1978.

Així ho posa de manifest el Centre d'Estudis d'Opinió de la Generalitat de Catalunya que, en l'informe de resultats de la segona onada del 2020, manté la constant que per al 60,9% de la població el nivell d'autonomia és insuficient davant del 27,4% que el considera suficient i el 5,3% excessiu. Unes dades que s'han de relacionar amb la resposta que es dona a la qüestió sobre quina hauria de ser la forma d'autogovern desitjada per a Catalunya i que, en l'esmentada onada, assenyalava que per al 33,9% seria un Estat independent, per al 22,9% un Estat dins d'una Espanya federal, per al 29,6% una comunitat autònoma d'Espanya i per al 6,8% una regió d'Espanya.

Un conflicte històric en temps de polarització

Aquesta insatisfacció respecte del nivell d'autogovern no ha estat gestionada correctament per la Generalitat i ha donat lloc a que l'Estat no hagi sabut canalitzar-la ni neutralitzar-la positivament. Fins al punt que, la suma de les iniciatives desenvolupades per tots dos, lluny d'esmoreir el problema, l'ha aguditzat més en la seva càrrega negativa. Fins i tot, han portat

el conflicte al punt que es vulnerés greument la legalitat estatutària i constitucional, tal com va succeir als mesos de setembre i octubre de 2017.

En aquest sentit, són els actors polítics citats al començament de l'article els que més han contribuït a avivar perillosament la confrontació. Una cosa que s'ha produït en un context polaritzat de posicions, i on el protagonisme i la iniciativa han estat en mans dels qui tiraven dels extrems per tal d'impedir que es trobés una sortida consensuada que posés fi a una conflictivitat binària que ha impedit i impedeix qualsevol possibilitat d'acord legal.

Ho fan portats per la superposició de dues dinàmiques afavoridores del conflicte i que he descrit a l'encapçalament com el vòrtex i la mònada.

Dues tendències que afavoreixen la polarització i que s'alimenten de la transformació que experimenta la democràcia espanyola que, com passa a la resta de les democràcies liberals, veu com el fonament de la seva legitimitat i les dinàmiques de gestió de la diversitat i pluralitat que allotja al seu si, s'erosionen degut al corrent de populisme que contamina tots els vectors i interseccions de la política quotidiana.

De fet, Espanya i Catalunya s'endinsen en un context democràtic en què la normalitat del seu desenvolupament institucional es descompon de manera accelerada. Això és conseqüència de la incapacitat de les seves institucions per neutralitzar la vigència de les passions i els sentiments en els marcs de deliberació sobre els quals es basa la decisió política.

Un procés que està trencant els fonaments de la racionalitat comunicativa que, segons Habermas, afavoreixen la interacció entre els subjectes en establir un model que prima el consens davant del dissens i la concòrdia davant del conflicte. Un model que obliga les parts a posar en joc un conjunt de supòsits de naturalesa moral que defineixin les condicions necessàries per al diàleg i l'adopció d'acords per consens.

Desgast de la democràcia liberal a Espanya

Aquesta normalitat institucional que va arribar a ser modèlica al nostre país s'ha deteriorat greument en els últims anys. Hi està contribuint la persistència en el temps d'una experiència quotidiana de democràcia agònica que discorre sobre la normalitat de conflicte i que danya les frontisses de legitimitat liberal i de raonabilitat comunicativa, tant en el conjunt d'Espanya com a Catalunya en concret.

Aquesta habituació col·lectiva al conflicte i, amb ell, a la persistència anòmala d'una normalitat atrapada dins del seu perímetre, és el que propicia una distorsió de la realitat a l'hora d'identificar la llera sobre com gestionar la diversitat en el conjunt d'Espanya amb relació a Catalunya i, dins d'aquesta, amb relació a ella mateixa, ja que si és important encertar els mecanismes que garanteixin la diversitat dins de l'Estat, també s'haurà de fer el mateix dins de Catalunya.

La distorsió de la realitat, a causa de l'habitació col·lectiva al conflicte, és el que entorpeix la tasca de trobar una solució

Precisament aquesta distorsió de la realitat és el que més entorpeix la tasca de trobar una solució. I més quan actua principalment sobre els actors cridats a resoldre-la. Aquests adopten decisions que incideixen sobre la realitat que comentem a partir de dos pressupòsits.

Primer, la política en relació a Catalunya es nodreix diàriament d'un polarització schmittiana amic-enemic que actua com un vòrtex que retroalimenta les posicions dels contraris i les s'intensifica a través d'un procés de coherència interna que impedeix cap sortida negociada.

I segon, es nega la diversitat d'allò que és propi en emfatitzar la cohesió interna. Una cosa que es fa absorbint la totalitat per la força de la majoria, encara que aquella no sigui homogènia. D'aquesta manera, es desenvolupa políticament una mónada comunitària que nega les diferències amb relació a la diversitat que allotja al seu si i, de passada, es qüestiona la legitimitat sobre la qual es basa la seva identitat diferenciada, en simplificar i empobrir la democràcia, reduint-la a una simple presa de decisions per majoria.

Per aquest motiu la suma de coherència i cohesió està conduint el conflicte català cap a un escenari de suma zero, com veurem més endavant. Una cosa que ha anat escalant en el seu procés i fent inviable el retorn a una posició de sortida més temperada i oberta a la negociació.

Entre d'altres coses perquè des d'octubre de 2017, la política espanyola és incapaç de sortir d'un terreny de joc empantanegat, com es deia abans, per registres d'excepcionalitat decisionista. Aquests actuen amb força sobre l'imaginari col·lectiu a través de la memòria de l'amenaça de ruptura de la pau social que es va viure abans de l'aplicació de l'article 155 de la Constitució.

Descrèdit i desconfiança

Aquest imaginari és encara tan vívid i present que, malauradament, no només compromet el nostre present sinó, el que és més greu encara, també el nostre futur. Va ser tan abrupte que res no serà igual des de llavors, ja que parlem d'un desenllaç que va ser conseqüència de la restauració per la força d'una lleialtat constitucional que havia estat trencada per una cadena d'irresponsabilitats institucionals protagonitzades pel Parlament de Catalunya i la mateixa Generalitat. Primer, amb l'aprovació de la Llei de transitorietat jurídica i fundacional de la República al setembre de 2017 i, després, en celebrar il·legalment un referèndum d'independència que va desembocar en una declaració secessionista de Catalunya el 27 d'octubre d'aquell mateix any.

Des de llavors, el descrèdit institucional pesa sobre les institucions sobre les que es fonamenta l'autogovern de Catalunya. La qual cosa confirma que els promotors d'aquestes

decisions van renunciar a pensar i interpretar la realitat en termes deliberatius i de consens. No debades, van decidir aquestes mesures menyspreant el marc d'una governança integradora de la diversitat catalana i sense pensar que en adoptar-les deixaven fora, probablement, la majoria de la societat.

D'altra banda, l'actitud dels governants espanyols i de les seves institucions ha estat des de llavors la de mantenir la porta tancada a qualsevol debat de fons sobre el futur polític de la relació de l'Estat amb Catalunya. Una actitud que no amaga la seva desconfiança sobre els titulars de la interlocució institucional que representa Catalunya, degut a la deslleialtat viscuda en el passat. El problema d'aquesta posició és que transmet la impressió que es veu la Generalitat com un interlocutor potencialment deslleial que cal mantenir sota vigilància. Una impressió que permet a l'Estat fer-la servir com a excusa per bloquejar "sine die" qualsevol intent de reforma legal que modifiqui el disseny de diversitat territorial previst a la Constitució.

Un equilibri de suma zero

Així les coses, estem en un atzucac sota el qual es llisca la inèrcia d'un conflicte històricament cronificat i que, després del seu últim episodi crític, no es vol resoldre de forma immediata.

Sobretot perquè, si es fes, ens situaria com a país davant del repte de compatibilitzar-ho amb una interacció complexa de problemes que, aguditzats per la gestió de la pandèmia, està posant en qüestió tot el sistema constitucional, així com el pacte polític que el va fundar després de la mort del dictador el 1975.

En aquest sentit, Catalunya és una de les peces més sensibles dins d'aquesta interacció i una de les manifestacions més evidents que l'arquitectura institucional de la nostra democràcia pateix una crisi de materials que actualment compromet la continuïtat del model sorgit de la Constitució.

En aquest sentit, no ha estat Catalunya un dels fils argumentals de la narració política que ha acompanyat el deteriorament progressiu d'aquesta mateixa narració a partir dels debats sobre el pacte del Tinell i l'arrencada de l'Estatut de Catalunya en l'última legislatura de govern d'Aznar i que, posteriorment, es va anar prolongant i aguditzant amb successius episodis crítics durant els governs de Zapatero, Rajoy i Sánchez?

No es pot interpretar-se res del que ha passat a Espanya des de desembre de 2003 fins ara sense aquest fil argumental. Al seu voltant s'han trenat tensions i incerteses que ens han portat fins a la situació actual, en a que vivim un punt semblant al que en l'anomenada teoria de jocs no cooperatius s'anomena, tal com avançàvem més amunt, una suma zero. És a dir, quan els jugadors que actuen políticament a un costat i altre de la interlocució sobre el conflicte prenen les seves decisions independentment l'un l'altre, portats sempre per un compartiment que busca el seu estricte benefici personal.

Catalunya és una de les manifestacions més evidents que l'arquitectura institucional de la nostra democràcia pateix una crisi de materials que actualment en compromet la continuïtat

El problema és que el balanç que va d'octubre de 2017 a octubre de 2020 dibuixa un escenari molt semblant al que en la teoria de jocs s'anomena l'equilibri de Nash. És a dir, que cap jugador no guanya res modificant la seva estratègia mentre l'altre mantingui la seva. On trobar, per tant, l'incentiu que porti a algun dels jugadors, o als dos conjuntament, a modificar individualment la seva estratègia i buscar així una sortida que alteri la suma zero i el bloqueig que vivim actualment?

Per poder abordar un canvi d'estratègia que sigui positiu per a les parts en conflicte i permeti superar el moment actual, cal abordar un tractament adequat sobre la situació present. Una cosa que hem de fer guiats per la constatació urgent que, si ningú no mou fitxa, correm el risc de reactivar greument el conflicte català a causa de la crisi social que s'insinua com imminent a causa de la pandèmia.

Caldria prioritzar arribar a aquesta situació, encara que això requereix prèviament una autocrítica sincera per part dels actors que han contribuït amb les seves decisions a arribar al punt en què ens trobem.

Reavaluar les estratègies

Aquest procés d'autocrítica és imprescindible per guiar una part fonamental de les anàlisis estratègiques dels interlocutors. Especialment degut a l'esterilitat dels resultats assolits i que evidencien que el resultat òptim desitjat per cadascun d'ells no s'ha aconseguit per cap de les vies assajades fins al moment. En aquest sentit, tornant a l'estudi del Centre d'Estudis d'Opinió abans esmentat, els blocs favorables i oposats a la independència es mantenen en un equilibri a parts iguals des de desembre de 2014 fins a juliol 2020. Llavors el sí a la independència estava en un 44,5% i el no en un 45,3%, i ara, després d'alts i baixos successius que mai no van desbordar en la sèrie històrica el marc d'equilibri que esmentava, estan en un 42% i un 50,5% respectivament.

A la vista d'aquests resultats, els partits secessionistes haurien d'interioritzar que no aconseguiran avançar en l'objectiu d'aconseguir la independència de Catalunya si no admeten que la majoria de la societat catalana no els donarà el seu suport. Entre altres raons, perquè la diversitat que acull en el seu si el territori és tan complexa que ja no és abastable per un relat secessionista que pretengui agrupar simplificadament el sentiment, fins i tot en el cas que fos majoritari, del conjunt de la societat. Un sentiment que girant al voltant, entre altres coses, de la naturalesa cultural i lingüística de la diversitat catalana, presenta dades com les que oferia el passat mes de setembre l'enquesta realitzada per GAD3 per a La Vanguardia i en què es constata que la llengua que es parla habitualment a casa era el castellà en un 41%, el català en un 34% i indistintament les dues llengües en un 25%.

Per la seva banda, els partits constitucionals també haurien d'interioritzar que no

aconseguiran l'adhesió indefectible del conjunt de la societat catalana a la unitat d'Espanya, si aquesta no manifesta la seva disposició a reformar el model de gestió de la seva diversitat i formula, al seu torn, una solució que sigui plenament respectuosa amb aquesta diversitat. Aquí també val la pena destacar les dades que l'esmentada enquesta de GAD3 oferia sobre com es veien els catalans a si mateixos en matèria d'identitat, reiterant una constant en sèries històriques semblants en els últims anys, ja que el 48% dels catalans se senten tan espanyols com catalans, el 23% més catalans que espanyols, un 15% únicament catalans, un 5% únicament espanyols i un 4% més espanyols que catalans.

Però per poder encertar aquesta disposició de reforma l'Estat ha d'estar obert a proposar i treballar a partir d'una hipòtesi realitzable. Una hipòtesi que, a més, estigui basada en l'oportunitat de millorar el model de reconeixement i gestió de la diversitat que existeix dins d'Espanya. I més quan és evident que el conflicte català existeix i persistirà si no s'aconsegueix pactar un encaix adequat per a Catalunya.

De fet, la resta d'Espanya ha d'assumir un pressupòsit imprescindible si es vol assolir un marc d'estabilitat que doni certesa i seguretat jurídica a la relació entre l'Estat i Catalunya de cara a el futur. I aquest pressupòsit no és altre que admetre que Catalunya, com assenyalàvem al començament en esmentar l'informe de Centre d'Estudis d'Opinió, no troba en la fórmula d'autogovern dissenyada per la Constitució un reconeixement legal de la seva identitat que reflecteixi el sentiment majoritari de la societat. A més, això no pot ser rebutjat sense més, al·legant que és una ficció ideològica gestada per les elits de el nacionalisme històric. Respon a una percepció profunda, més o menys generalitzada en l'inconscient col·lectiu català, que es projecta amb diferents intensitats d'experiència.

És evident que el resultat òptim desitjat per les parts no s'ha aconseguit per cap de les vies assajades fins al moment

Però al mateix temps, la Generalitat ha d'acceptar que la seva interlocució amb l'Estat s'ha de fer amb la vocació de representar el conjunt de Catalunya i no només als que s'adhereixen a un relat secessionista. Al menys si assumeixen la lògica de defensa de l'interès general que ha d'acompanyar un marc de referència i un treball propi d'una institucionalitat democràtica. Una interlocució que, a més, ha de fer-se des de la lleialtat cooperativa que busqui una solució estable en el temps i no simplement arribar a una estadi de treva amb vocació de provisionalitat. Tampoc cal oblidar que a Catalunya també existeix un fort sentiment d'unitat amb la resta d'Espanya i que, tot i que revesteix també, diversos nivells d'experiència, és un vector que actua amb els seus alts i baixos com una constant inalterada al llarg de la història.

Avançar des de l'autocrítica

Així les coses, l'autocrítica hauria d'ajudar a fer aflorar aquestes reflexions i integrar-les dins d'una nova estratègia que treballi no només per una solució negociada del conflicte, sinó que sigui capaç de sanar i reparar les tensions, malestars i insatisfaccions que

l'acompanyen des de fa segles. Una tasca que ha fer-se des del convenciment previ dels actors que el conflicte que viuen Catalunya i Espanya no es resoldrà unidireccionalment ni tampoc en solitari, sinó bidireccionalment i dins d'un sistema de vasos comunicants que respecti les diversitats recíproques.

La constatació d'aquesta autocrítica i la seva interiorització són essencials per poder avançar si més no en la reconstrucció d'una racionalitat comunicativa que permeti restablir les vies d'un diàleg trencat que és urgent restaurar. Entre altres coses, perquè l'enquesta de GAD3 reflectia una aclaparadora majoria de la societat catalana favorable a un diàleg dins de la legalitat.

Parlem, per tant, d'un canvi d'estratègia que substitueixi la retroalimentació del vòrtex argumentatiu que feia prevaler la coherència per la introducció de recursos autocrítics que la desactivin i la torni porosa a la contradicció i a l'ambigüitat. Conceptes que són l'avantsala per a qualsevol procés de negociació amb vocació de continuïtat i autenticitat.

Aquesta dinàmica de reformulació d'una racionalitat comunicativa que restableixi el respecte, la sinceritat i la recerca de solucions consensuades al conflicte és bàsica per a trencar la cohesió forçada del frontisme. Una cosa que és molt necessària i urgent en aquests moments. Quan la fatiga de materials que mostra, d'una banda, la democràcia espanyola i, de l'altra, la societat catalana, fa que correm el risc d'una superposició de col·lapses sistèmics en l'una i l'altra degut a l'estrès acumulat que arrossegueu des que el segle XXI va començar el seu camí impulsat per una successió de crisi mai no resoltes de el tot.

És indubtable que aquesta fatiga de materials opera també en la voluntat d'acció i resistència dels actors que se situen a un costat i altre de la frontera o del límit del conflicte. I quan parlo d'actors no només em refereixo als institucionals -Govern d'Espanya i Generalitat de Catalunya-, sinó també als partits, tant a nivell estatal com català. Tots ells exhibeixen una pobresa argumentativa tan eloqüent com la seva capacitat imaginativa a l'hora de fer evolucionar els seus relats. De fet, viuen instal·lats en una zona de confort de confrontació en què l'enquistament de posicions accelera el vòrtex de radicalitzar-les buscant, això sí, un increment de la coherència interna de les seves tesis que compensa el nul avenç que aquestes tenen en la societat o la opinió a la qual es dirigeixen.

És aquí on el vòrtex expulsa els marges de diversitat i concentra i homogeneïtza el nucli dels relats que acompanyen l'acció dels interlocutors. Això és especialment greu a Catalunya, tot i que va obrint-se camí també a Espanya, que es contagia d'un corrent de nacionalisme fòbic cap a les diferències i la diversitat que connecta directament amb el feixisme que va alimentar la interpretació de la Nació espanyola assumida pel franquisme.

És molt urgent i necessari impulsar una racionalitat comunicativa que restableixi el respecte, la sinceritat i la recerca de solucions consensuades al conflicte

En qualsevol cas, parlem d'un procés d'intensificació reconcentrada de les pròpies tesis sobre les quals es basa el relat de la identitat col·lectiva que les converteix en una espècie de mònades que semblen inspirades en la metafísica de Leibniz en definir-se com substàncies simples de si mateixes, sense parts, ni matisos, sense extensió, i indivisibles i autàrquiques, fins al punt de negar qualsevol diversitat en el seu si, ja que es veuen atrapades dins d'un vòrtex de coherència i cohesió que les reconcentra fins al paroxisme.

L'oportunitat per al diàleg que obre aquest procés radica en el fet que la suma d'aquesta lògica de vòrtex i el seu desenllaç en forma de mònada, disminueix la capacitat mobilitzadora dels seus promotors, tot i que també augmenta el risc que els seus seguidors trenquin la pau social i apostin per solucions violentes.

Liderar el diàleg institucional

Saber treballar en aquest vesper tan complex requereix habilitats específiques que falten en aquests moments entre els líders polítics que coneixem. Però que faltin no significa que l'oportunitat que esmentem no es doni. Ni que tampoc no puguin aparèixer nous líders que apostin per ella en trobar la fórmula que aprofundeixi en la fractura de l'homogeneïtat dels relats en conflicte, afavoreixi la dimensió coral que hi existeix i articuli possibilitats de majoria d'acord des de fora dels blocs de confrontació que fins al moment han tingut l'hegemonia en la interlocució del conflicte.

Saber quan podrem veure que aquesta oportunitat que esmentem trobarà interlocutors, és una cosa que dependrà de l'evolució de la pandèmia. Però, sobretot, de les necessitats de reset social, polític i econòmic que sorgeixin d'una ciutadania fastiguejada amb el que ha viscut fins ara i que, a més, busqui passar pàgina definitivament i començar des de zero. Llavors, qui ofereixi un relat sincer des de l'autocrítica i renovi la confiança per mirar cap endavant i proposar una solució que garanteixi un marc de diversitat integradora sense exclusions, estarà donant els passos per encertar en l'encaix d'una Catalunya que pugui sentir-se bé dins d'Espanya.

La taula de diàleg institucional desenvolupada al Congrés dels Diputats hauria de ser un escenari que propiciés un debat serè basat en la lleialtat cooperativa i la recerca d'un interès general compartit que apostés pel reconeixement de la diversitat recíproca i els drets que emparen la seva manifestació sota la premissa insubstituïble del pluralisme i la defensa dels drets de les minories.

Aquest diàleg hauria de ser un primer pas que actués com una palanca que substituís el xoc conflictiu per la negociació consensuada. Un diàleg que hauria d'anar acompanyat per l'assumpció pels partits instal·lats en el secessionisme que el conflicte no es resoldrà mai per una simple majoria puntual manifestada democràticament en unes urnes. Una cosa que, per la seva banda, hauria de donar lloc en justa correspondència al fet que els partits constitucionalistes acceptessin que una democràcia veritable no pot conviure permanentment amb el rebuig, per principi, a admetre conseqüències polítiques si existís una persistent voluntat majoritària de secessió en un dels seus territoris.

Aquestes circumstàncies i l'acceptació que les regles de joc procedimentals que una democràcia fixa, per mitjà de la primacia del principi de legalitat, no són modificables si no és dins d'aquesta mateixa legalitat, haurien de ser suficients per a definir un marc de diàleg institucional acceptable per les parts si hi estiguessin disposades sincerament. Això és el que va venir a resoldre conceptualment el famós dictamen sobre la Secessió del Quebec elaborat l'any 1998 pel Tribunal Suprem del Canadà a instàncies de govern federal d'aquest país.

I encara que el model federal canadenc i el disseny autonòmic espanyol no són el mateix, ni tampoc el perímetre constitucional que els fonamenta en cada cas, la veritat és que el dictamen incorpora idees que haurien de ser revisitades i adaptades a la nostra idiosincràsia.

Així, en relació amb el vot democràtic caldria recordar que “fos quin fos l'amplitud de la majoria”, aquesta no tindria per si mateix “cap efecte jurídic i no podria desplaçar els principis del federalisme i de la primacia del dret, dels drets de la persona i de les minories, així com tampoc el funcionament de la democràcia a les altres províncies o en el conjunt del Canadà”. Reflexió que es reforça amb la idea que els “drets democràtics establerts en la Constitució no poden dissociar-se mai de les obligacions constitucionals”.

El diàleg hauria d'anar acompanyat de l'assumpció que el conflicte no es resoldrà mai per una simple majoria puntual manifestada democràticament en unes urnes

I si aquests plantejaments actuen sobre la interpretació de com funciona el principi democràtic dins d'un marc constitucional complex, aquest hauria d'admetre que d'acord amb les seves fonts de legitimació democràtica no pot “romandre indiferent davant l'expressió clara, per part d'una majoria” de la seva “voluntat de no seguir formant part” d'un Estat. Per aquest motiu el dictamen que esmentem, insisteix que la “resta de províncies i el Govern Federal no tindrien cap raó vàlida per negar al Govern del Quebec el dret a perseguir la consecució de la secessió, si una majoria clara de la població” optés per això, “durant tant de temps i de manera que, en aquesta persecució”, es respectessin “els drets d'altri”.

Amb aquest marc teòric com pressupòsit, la taula de Congrés i els treballs que es vinculin a ella, hauria d'estar oberta no només a la possibilitat d'una millora de sistema de finançament, l'elaboració d'un nou Estatut, la tramitació d'una reforma constitucional o , fins i tot, la celebració d'una consulta a la societat catalana i al poble espanyol sobre la fórmula d'encaix de Catalunya dins l'Estat, d'acord amb el que està previst a la Constitució.

En aquest últim cas, no hi ha dubte que una consulta d'aquesta naturalesa hauria de respectar els mecanismes legalment establerts. Això significaria que, excepte en cas de reforma constitucional, la possibilitat d'un referèndum només seria viable a tot Espanya. Una cosa, d'altra banda, molt saludable democràticament perquè permetria reflectir l'estat

d'opinió real sobre aquest tema dins del conjunt de l'Estat i a Catalunya en particular. Tindríem així, més enllà de quin fos el resultat, una fotografia fixa i precisa que ens permetria saber què opina el poble espanyol i la societat catalana, i si existeix realment un conflicte que sigui visible en els termes que els actors polítics ens han vingut traslladant fins ara.

Si es donés aquesta solució, s'hauria d'abordar sense visions unilaterals ni confrontadores, entenent que la història no ha de ser un obstacle sinó una oportunitat per reprendre el pols amb ella. Una cosa que hauria de comportar allò que, al meu entendre, és imprescindible abordar tingui lloc o no una consulta com la que comentàvem fa un moment: el reconeixement constitucional per a Espanya d'una idea de Nació complexa i diversa, alimentada per nacions culturals en el seu si, i que mitjançant el seu encaix adequat dins de la Nació comuna, contribuís a que el nostre país fos més autèntic amb els seus propis fonaments i la seva raó de ser. En aquest sentit potser fora bo recuperar aquell títol aclaridor que Julián Marías va dedicar a un dels seus millors assaigs: "Espanya intel·ligible. Raó històrica de les Espanyes".

José María Lassalle

José María Lassalle és doctor en Dret per la Universidad de Cantabria. Actualment, és professor de teoria del dret i filosofia del dret a la Universidad Pontificia de Comillas. Paral·lelament a aquesta docència, és consultor privat i *senior advisor* a l'Observatori Panhispànic de la London School of Academics. Va ser Secretari d'Estat de Cultura (2011-2016) i Secretari per a la Societat de la Informació i l'Agenda Digital (2016-2018), ambdós càrrecs sota la presidència de Mariano Rajoy. També va ser diputat pel Partit Popular al Congrés. Col·labora a diversos mitjans, entre els quals La Vanguardia, el suplement 'Ideas' d'El País i el programa 'Las mañanas' a RNE. És autor de diversos llibres; el més recent és *Ciberleviatán. El colapso de la democràcia liberal frente a la revolución digital*, publicat l'any 2019.